

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2012 metai

2

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2012

2

Vilnius 2013

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2012

2

Vilnius 2013

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Finansavimo sutartis Nr. LIT-7-55

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)
Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

Recenzijos skelbiamos duomenų bazėje recensio.net
Reviews appearing in this journal are published in recensio.net

VAIDA KAMUNTAVIČIENĖ

KAUNO BENEDIKTINIŲ VIENUOLYNO FUNDACIJA¹

Įvadas

XVII a. trečiajame dešimtmetyje Kauno maršalo Andriejaus Skorulskio iniciatyva Kaune atsirado nauja bendruomenė – šv. Benedikto regulos vienuolės benediktinės, įsikūrusios prie dar XV a. mieste stovėjusios Šv. Mikalojaus bažnyčios. Ši bendruomenė gyva ir šiandien. Per beveik 400 metų egzistavimo laikotarpį ji patyrė prasmingų išgyvenimų, veikė ir veikia Kauno bei jo apylinkių gyventojus.

Sena ir garbinga Kauno benediktinių bendruomenė nėra sulaukusi išsamaus istorinio aptarimo, nors neišvengiamai minėta veikaluose, susijusiuose su Lietuvos Bažnyčios bei Kauno miesto istorija. Jau jėzuitas Albertas Vijūkas-Kojalavičius 1650 m. išspausdintame veikale apie Bažnyčios padėtį Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje minėjo vienuolyno fundatoriumi buvus Andriejų Skorulskį². Iškilus XIX a. istorikas žemaičių vyskupas Motiejus Valančius parašė pirmąją, tiesa, tik poros puslapių, Kauno benediktinių vienuolyno istoriją. Kai kurie jo surinkti faktai šiandien yra vienintelės žinios apie Kauno benediktinių bažnyčios ankstyvąjį gyvavimo periodą, tačiau ne visi jie patikimi. Antai M. Valančius rašė apie valdovo Zigmanto Vazos 1624 m. rugsėjo 27 d. privilegiją, tačiau tokia greičiausiai neegzistuoja, o vyskupo minėtas dokumentas surašytas 1621 m. rugsėjo 27 d.³ Janas

¹ Straipsnis parengtas pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuotą projektą, sutarties nr. MIP-104/2012.

² A. Vijūkas-Kojalavičius, *Lietuvos istorijos įvairenybės*, 2 dalis, Vilnius, 2004, p. 259.

³ M. Valančius, *Pastabos pačiam sau. Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos sulasė ir savo pastabų pridėliojo doc. J. Tumas [Vaižgantas]*, Vilnius, 1996 (pirmas leidimas – Kaunas, 1929), p. 142–144; M. Valančius, *Namų užrašai*, sudarė A. Prašmantaitė, Vilnius, 2003, p. 681–685. Šią klaidą, pasitikėdami M. Valančiumi, kartoją dauguma istorikų, neišskiriant nė manęs: V. Kamuntavičienė, Kauno ir Gardino katalikiškų parapijų istorijų paralelės XV–XVII a., *Kauno istorijos metraštis*, t. 12, Kaunas, 2012, p. 22.

Kurczewskis fundamentiniame veikalė „Vilniaus vyskupija“ apie Kauno benediktines parašė tik vieną sakinį⁴. Šiek tiek istorinių žinių apie tiriamą vienuolyną, sekdami M. Valančiumi, pateikė tarpukario istorikas Juozas Puzinas⁵ ir jau išėivijoje Povilas Rėklaitis⁶ bei Bronius Kviklys⁷. Toliau būtų galima paminėti kitą lietuvių išėivijos istoriką Viktorą Gidžiūną, išguldžiusį pamatinę Lietuvos vienuolynų istoriją nuo krikšto laikų. Jis aptarė Kauno vienuolyno įsikūrimą bendrame šv. Benedikto regulos vienuolių raidos Lietuvoje kontekste⁸.

Žymiausia XVI–XVIII a. moterų vienuolių tyrinėtoja Abiejų Tautų Respublikos erdvėje galima laikyti lenkų istorikę benediktinių vienuolę Małgorzatą Borkowską, kurios kelios monografijos, paskelbtos šia tema, išsiskiria šaltinių gausa bei giliu, išsamiu žvilgsniu į tiriamą objektą, ypatingu benediktinių esminių gyvavimo grandžių užčiuopimu bei puikiu rašymo stiliumi. Jos veikalai padėjo įsijausti į vienuoliškojo gyvenimo ypatumus tiriamuoju laikotarpiu⁹. Tyrimą palengvino M. Borkowskos sudarytos vienuolių biogramos¹⁰. Tačiau apie Kauno benediktinių vienuolyną autorė turėjo mažai informacijos, tik paskutiniaisiais metais, apsilankiusi Lietuvoje ir pasinaudojusi Kauno benediktinių vienuolyno archyvu, ji parašė straipsnį apie vienuolyno materialinę padėtį XVIII–XIX a. pradžioje¹¹.

Sovietmečiu Lietuvos istorikai neturėjo galimybių atlikti išsamių vienuolyno ir bažnyčios tyrimų. Didžiulis susidomėjimas vienuolyno istorija kilo atgavus nepriklausomybę, ypač apie 1992 m., kai po sovietmečio į savojo vienuolyno erdves grįžo Kauno benediktinės. Bet tuo metu menotyrininkų rašyti straipsniai buvo labiau proginiai, gilesni vienuolyno šaltinių klodai neužčiuopti¹². Algė Jankevičienė išsamiai aptarė Šv. Mikalojaus

⁴J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno, 1912, s. 474.

⁵J. Puzinas, Iš Kauno bažnyčių istorijos, *Savivaldybė*, 1928, nr. 12, p. 13–15.

⁶P. Rėklaitis, Kauno meno paminklai, *Lietuvių enciklopedija*, t. 11, Boston, 1957, p. 221.

⁷B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios*, t. 3: *Kauno arkivyskupija*, Chicago, 1983, p. 106–108.

⁸V. Gidžiūnas, Šv. Benedikto regulos vienuoliai Lietuvoje, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 6, Roma, 1985, p. 136–161.

⁹M. Borkowska OSB, *Mniszki*, Kraków, 1980; M. Borkowska OSB, *Słownik mniszek benedyktyńskich w Polsce*, Tyniec, 1989; M. Borkowska OSB, *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII–XVIII wieku*, Warszawa, 1996; M. Borkowska OSB, *Panny siostry w świecie sarmackim*, Warszawa, 2002; M. Borkowska OSB, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytniej*, Lublin, 2010.

¹⁰M. Borkowska OSB, *Słownik polskich księń benedyktyńskich*. Seria: *Siostry zakonne w Polsce. Słownik biograficzny*, t. 2, Niepokalanów, 1996; M. Borkowska OSB, *Leksykon zakonnice polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 3: *Wielkie Księstwo Litewskie i Ziemie Ruskie Korony Polskiej*, Warszawa, 2008.

¹¹M. Borkowska OSB, Rachunki benedyktynek kowieńskich, *Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce*, red. ks. S. Rospond CM, t. 106, Kraków, 2006, s. 261–278.

¹²L. Šinkūnaitė, ...Po negandų – į šventę, *Kauno tiesa*, 1992 m. kovo 21 d., nr. 56; L. Šinkūnaitė, Benediktinių bažnyčios taurumas ir žavesys, *Artuma*, 2000, nr. 6, p. 11–14.

bažnyčios architektūrą¹³. Kauno paminklų restauravimo ir projektavimo instituto užsakyму Marijos Matušakaitės atliktas menotyrinis tyrimas liko rankraštyje¹⁴. Šiuo periodu buvo sukurti nauji trumpi vienuolyno istorijos aprašymai, kuriuose skaitytojams perteikta esminė informacija apie vienuolyną amžių raidoje, nesiekiant parašyti išsamios jo istorijos¹⁵. Irena Vaišvilaitė straipsnyje apie XVII a. vienuoles Lietuvoje pabrėžė moterų vienuolynų tyrimų trūkumą¹⁶.

Pastaraisiais metais Lietuvoje išaugo susidomėjimas benediktiniškąja tradicija. 2008 m. po vienos tarptautinės konferencijos gimė mokslinių straipsnių rinkinys „Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje“ (sudarytojas Liudas Jovaiša). Jame paskelbti Gitos Drungilienės¹⁷ ir Rasos Varsackytės¹⁸ straipsniai, skirti būtent Kauno vienuolyno netirtiems šaltiniams analizuoti. Jie padėjo geriau suvokti šio vienuolyno fenomeną XVI–XVIII a. R. Varsackytė, apgynusi disertaciją apie Kauno miesto ir Bažnyčių kultūrų sankirtas¹⁹, publikavo straipsnį apie nekilnojamojo turto paveldo dalybas Kaune XVIII a. pabaigoje, kuriame analizuojamos ir benediktinių bylos su Kauno miestu dėl Raginės ir kitų turtinių reikalų epizodai²⁰.

Šiame kontekste išryškėja, jog ligi šiol nepakankamai skirta dėmesio kertiniam reiškiniui analizuoti – išsiaiškinti šio vienuolyno atsiradimo Kauno mieste aplinkybės. Vienose knygose rašoma, kad vienuolynas buvo įkurtas 1627 m.²¹, kitose –

¹³ *Lietuvos architektūros istorija*, t. 1, Vilnius, 1988, p. 138–139 (A. Jankevičienės glaustas Šv. Mikalojaus bažnyčios architektūros tyrimas); A. Jankevičienė, Dar apie Šv. Mikalojaus bažnyčią, *Kauno tiesa*, 1990 m. balandžio 20 d., nr. 88; *Kauno architektūra*, sud. A. Jankevičienė, Kaunas, 1991, p. 198–203; A. Jankevičienė, Kauno gotikinės bažnyčios, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gotika: sakralinė architektūra ir dailė*, Vilnius, 2002, p. 98–149.

¹⁴ M. Matušakaitė, Šv. Mikalojaus bažnyčios Kaune menotyriniai tyrimai, Kaunas, 1993, *Kauno benediktinių archyvas* (toliau – KBA), 7–6–2.

¹⁵ K. Misius, R. Šinkūnas, *Lietuvos katalikų bažnyčios. Žinynas*, Vilnius, 1993, p. 135–136; A. Kaladžinskaitė-Vičkienė, Kauno benediktinių vienuolynas ir Šv. Mikalojaus bažnyčia, *Lietuvos vienuolynai. Vadovas*, Vilnius, 1998, p. 84–87; Kauno Šv. Mikalojaus (Benediktinių) bažnyčia, *Kauno arkivyskupijos bažnyčios*, Kaunas, 2010, p. 86–87.

¹⁶ I. Vaišvilaitė, Moterys vienuolės XVII a. Lietuvoje, *Istorinė tikrovė ir iliuzija: Lietuvos dvasinės kultūros šaltinių tyrimai, Vilniaus dailės akademijos darbai*, t. 53, Vilnius, 2003, p. 69–76.

¹⁷ G. Drungilienė, Kauno ir Kražių benediktinių įžadų aktai (XVII a. – XIX a. 2 pusė), *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, sud. L. Jovaiša, Vilnius, 2008, p. 95–114.

¹⁸ R. Varsackytė, XVII–XVIII a. Kauno benediktinių vienuolyno kasdienybės etudai, ten pat, p. 83–94.

¹⁹ R. Varsackytė, *Kauno miesto ir Bažnyčios kultūrų sąveika XVI a. pabaigoje – XVIII a. pabaigoje*, daktaro disertacija, Kaunas, 2006.

²⁰ R. Varsackytė, Nekilnojamo turto dalybos, *Darbai ir dienos*, t. 37, Kaunas, 2004, p. 47–56.

²¹ J. Kurczewski, min. veik., p. 474; V. Gidžiūnas, min. veik., p. 144–145; M. Borkowska OSB, *Słownik mniszek benedyktyńskich w Polsce...*, s. 7, 57; M. Matušakaitė, V. Jankauskas, Skaruliai, sud. ir fot. K. Driskius, Kaunas, 2010, p. 21, 51.

kad 1624 m.²² Pastaraisiais metais benediktinių įkurdinimo Kaune kontekste minimi 1621 m.²³ Į šią datą pirmoji atkreipė dėmesį rankraštyje likusiame tyrime Raimonda Rickevičienė. 1621 m. ji siūlo laikyti vienuolyno įkūrimo data²⁴.

Šias interpretacijas nulemia išlikę palyginti negausūs su vienuolyno fundacija susiję šaltiniai, išblaškyti po įvairius rankraštytus. Kadaisė šie dokumentai buvo saugomi Kauno benediktinių archyve, tačiau 1948 m. vienuolyną uždarius, vienuolėms pavyko išsaugoti tik dalį dokumentų (tačiau pačius svarbiausius), didžioji dalis senųjų dokumentų pateko į Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrių, kur buvo suformuotas 38 fondas, o kai kurie dokumentai tiesiog pražuvo. Su benediktinėmis susijusių dokumentų šiandien galima aptikti įvairiose Kauno, Vilniaus ir netgi Varšuvos bei Krokuvos dokumentų saugyklose. Nors daugumą šaltinių istorikai yra panaudoję, tačiau dažniausiai pirmenybė teikiama tam tikram dokumentui, kartais neįsiskaitoma į jo tekstą, o tai nulemia dažnai vienpusiškas išvadas. Todėl šiuo tyrimu siekta surinkti išlikusius su fundacija susijusius dokumentus, bei, pasinaudojus jų teikiama informacija, išaiškinti Kauno benediktinių vienuolyno sukūrimo aplinkybes.

Svarbiausi dokumentai, naudoti šiame tyrime, buvo 1621 m. rugsėjo 27 d. Zigmanto Vazos privilegija, leidžianti funduosimam Kauno benediktinių vienuolynui turėti apleistą Šv. Mikalojaus bažnyčią²⁵, 1623 m. kovo 10 d. Nesvyžiuje sudarytas Andriejaus Skorulskio testamentas²⁶, 1624 m. lapkričio 28 d. A. Skorulskio fundacija Kauno benediktinėms²⁷, 1627 m. rugsėjo 15 d. Vilniaus vyskupo Eustachijaus Valavičiaus raštas Kauno

²² M. Valančius, *Pastabos pačiam sau...*, p. 143; P. Rėklaitis, min. veik., p. 221; B. Kviklys, min. veik., p. 106; M. Borkowska OSB, *Zakony żeńskie...*, s. 291.

²³ A. Jankevičienė, Kauno gotikinės bažnyčios, p. 137; Z. Kiaupa, *Kauno istorija*, t. 1, Vilnius, 2010, p. 328. R. Varsackytė disertacijoje irgi mini 1621 m. (p. 65), tačiau straipsnyje vienuolyno įkūrimą datuoja 1624 m., žr. R. Varsackytė, XVII–XVIII a. Kauno benediktinių vienuolyno kasdienybės etudai, p. 83.

²⁴ R. Rickevičienė, V. Reipaitė, *Šv. Mikalojaus bažnyčia Kaune*, Kaunas, 1993: R. Rickevičienės asmeninis archyvas. Dėkoju autorei už galimybę susipažinti su šiuo rankraščiu bei su šiam tyrimui sukauptos šaltinių medžiagos išrašais ir kopijomis.

²⁵ Zigmanto Vazos privilegija, Varšuva, 1621 09 27, *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas* (toliau – *KAKA*), b. 14, l. 230 (originalas, lotynų k.); b. 82, l. 295 (P. Veblaičio nuorašas, lotynų k.); *Čartorisčių biblioteka Krokovoje* (toliau – *BCz.*), 1775, l. 962 (nuorašas, lotynų k.); *KBA*, 7–2–25 (nuorašas lenkų k. ir vertimas į lietuvių k.).

²⁶ A. Skorulskio testamentas, Nesvyžius, 1623 03 10, *KBA*, 7–2–21 (originalas, lenkų k., vertimas (nepilnas) į lietuvių k.).

²⁷ Šio fundacinio dokumento pilno teksto nepavyko aptikti. Kad jo būta dar XX a. ketvirtajame dešimtmetyje, liudija rašto vertimas, saugomas *KBA*, 7–2–24. Iš XVII a. yra išlikęs tik rašto perpasakojimas, žr.: A. Skorulskio rašto turinys, Skaruliai, 1624 11 28, *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – *MAB*), f. 38–17, l. 152. Taip pat šis A. Skorulskio dokumentas minimas įvairiuose vienuolyno dokumentų sąrašuose. Pvz.: Kauno benediktinių vienuolyno dokumentų registras, *KAKA*, b. 82, l. 298–299 (P. Veblaičio nuorašas); Kauno benediktinių vienuolyno dokumentų registras, pasirašytas Onos (s. Eufemijos) Skorulskytės, *MAB*, f. 38–3, l. 12–13. Šiame registre tiriamas dokumentas taip aprašytas: *List*

klebonui ir dekanui Baltramiejui Cešinskiui dėl Šv. Mikalojaus bažnyčios perdavimo²⁸ ir 1627 m. spalio 20 d. A. Skorulskio fundacijos pakartojimas Kauno benediktinėms²⁹.

Kadangi mūsų laikų nepasiekė 1624 m. lapkričio 28 d. fundacinis dokumentas, yra tik s. Liucinos (Rozalijos Rimšaitės)³⁰ atliktas jo vertimas į lietuvių kalbą, buvo iškilęs klausimas, ar galima pasitikėti vertimu, kiek 1624 m. dokumentas atitiko 1627 m. A. Skorulskio pakartoto dokumento turinį. Tačiau pagal tai, kaip šie abu dokumentai aprašyti XVII a. sudarytame vienuolyno dokumentų registre, galime spręsti, kad 1627 m. A. Skorulskio dokumentas buvo pažodinis 1624 m. dokumento pakartojimas³¹. Iš tiesų skiriasi tik šių dokumentų liudininkai. 1624 m. liudijo Kauno žemės teisėjas Melchioras Skorulskis, Kristupas Kulvinskis ir Jurgis Kulvinskis, o 1627 m. liudijo Minsko kaštelionas, Renčicos seniūnas Aleksandras Sluška, Dorpato kaštelionas, Livonijos seniūnas Aleksandras Masalskis ir LDK virtuvininkas, Slanimo pakamaris Mikalojus Trizna³².

Dalį benediktinių dokumentų skaitė bei mašinraščiu perrašė Kauno arkivyskupijos kurijos archyvaras Petras Veblaitis (jis nurašė 1621 09 27 ir 1627 10 20 dokumentus bei dalį vienuolyno dokumentų registro). Reikia pasakyti, kad savojo vienuolyno istorija domėjosi ir domisi paties Kauno benediktinių vienuolyno vienuolės. XX a. ketvirtajame dešimtmetyje sesuo Liucina (Rozalija Rimšaitė) parašė rankraštyje likusią vienuolyno istoriją, atliko svarbiausiųjų dokumentų (1621 09 27, 1623 03 10 (nepilnas, išversta tik tai, kas susiję su benediktinėmis), 1624 11 28) vertimą į lietuvių kalbą. Jos pavyzdžiu sekdamas, glaustą vienuolyno istoriją parašė s. Leonija (Birutė Širvinskaitė).

funduszu wieczystego od nieboszczyka sławney pamięci JMP Andrzeia Skorulskiego ichmm panom zakonnym roku 1624 11 28; Wypis aktykacyi tego funduszu w ziemstwie kowienskim roku 1625 01 16. Pastarasis dokumentas – fundacijos aktikacija Kauno žemės teismo knygoje – saugoma: Išrašas iš Kauno žemės teismo knygos apie A. Skorulskio fundaciją, Kaunas, 1625 01 16, *KBA*, 7–2–17 (rusėnų k.).

²⁸ E. Valavičiaus raštas, Vilnius, 1627 09 15, ten pat, 7–2–20 (originalas, lotynų k.); *BCz.*, 1775, l. 963.

²⁹ A. Skorulskio raštas, Varšuva, 1627 10 20, ten pat, l. 957–961; *KAKA*, b. 14, l. 221–224; ten pat, b. 82, l. 296–297 (P. Veblaičio nuorašas mašinėle nuo *KAKA*, b. 14, l. 221–224.).

³⁰ Benediktinių vienuolyne saugomame nekrologe Rozalija Rimšaitė (1906–1998) apibūdinta kaip „gambiausia ir mokyčiausia vienuolyno seselė“, kuri 12 metų buvo vienuolyno vyresniaja.

³¹ Vienuolyno dokumentų registras, *MAB*, f. 38–10, l. 80: *Fundusz od JM Pana Andrzeja Skorulskiego kasztellana Minskiego starosty Rzeczyckiego datą roku 1624 11 28 w Skorulach. Tegosz funduszu authentyk z connotacyą w konsistorzu wilenskim datą roku 1627 10 28 w Warszawie.*

³² Turimuose dviejuose 1627 m. spalio 20 d. dokumento nuorašose liudininkų sąrašas skiriasi, matyti, kad raštininkai buvo neatidūs, neteisingai perskaitė kai kurias pavardes ir pareigybes. *BCz.*, 1775, l. 961 pasirašiusių sąrašas: *Andrzej Skorulski kasztelan Minski starosta Rzeczycki ręką własną; Alexander Mossalski castelan Dirpski Jaswonski starosta ręką własną; Mikołay Rytyna kuchmistrz W[ilekiego] X[ie]stwa Litt[ewskiego] podkomorzy Slonimski własną ręką.* *KAKA*, b. 14, l. 224 (ir b. 82, l. 297) pasirašiusių sąrašas: *Andrzej Skorulski, kawaler Hierozolimski, ręką własną; Alexander Sluszka, kasztelan Minski, starosta Rzeczycki, ręką własną; Alexander Mossalski, kasztelan Depski, Inflantski starosta; Mikołay Tryzna, kuchmistrz W[ilekiego] X[ie]stwa] Litt[ewskiego]o podkom[orzy] ręką własną.*

Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis

Kauno benediktinių vienuolyno gimimo laikas – XVII a. pirmoji pusė – buvo Katalikų bažnyčios visuotinio Tridento susirinkimo (1545–1563), reformavusio Bažnyčią, nutarimų intensyviausio įgyvendinimo metas Lietuvoje. Dėl šios reformos atgijo ir sustiprėjo vienuolinis gyvenimas Lietuvoje, buvo sukurta naujų vienuolynų, o 1591 m. Mikalojui Kristupui Radvilai Našlaitėliui fundavus įsikūrė pirmasis moterų vienuolynas tuometinėje LDK – Nesvyžiaus benediktinių vienuolynas ir Šv. Eufemijos bažnyčia (titulą bažnyčia įgijo pagal Našlaitėlio žmonos Elžbietos Eufemijos Višnioveckos Radvilienės, mirusios 1596 m., vardą). Į Nesvyžių vienuolės atvyko iš Kulmo benediktinių vienuolyno Prūsijoje, buvusio tuometinės Lenkijos Karalystės teritorijoje. Visi kiti XVII a. Vilniaus ir Smolensko vyskupijose įsikūrę benediktinių vienuolynai pirmąsias vienuoles atsivežė iš Nesvyžiaus, tapusio placdarmu benediktiniškosios tradicijos plėtrai Lietuvoje. Nauji vienuolynai buvo sukurti, kaip minėta, Kaune, apie 1620 m. Vilniuje, 1631 m. Minske, 1640 m. Oršoje (1682 m. vienuolės perkeltos į Minską, o vienuolynas nustojo veikti), 1640 m. Smolenske (Maskvai okupavus Smolenską, perkeltas į Slanimą Vilniaus vyskupijoje). Žemaičių vyskupijoje, Kražiuose, benediktinių vienuolyną šešioms vienuolėms gyventi 1639 m. spalio 12 d. fundavo Krizostomas Valadkevičius (*Włodkiewicz*), tačiau vienuolės į jį atvyko ne iš Nesvyžiaus, bet iš Lietuvos sostinės Vilniaus³³. M. Borkowska teigia, kad vienuolynas pradėjo veikti 1642 m.³⁴

Nesvyžiaus benediktinių fundatorius M. K. Radvila Našlaitėlis turbūt buvo žymiausias iš didikų pasauliečių Katalikų bažnyčios reformos įgyvendintojas Lietuvoje, savo autoritetu paveikęs daugelio didikų ir bajorų konversiją į katalikybę, paskatinęs bažnyčių bei vienuolynų fundacijas³⁵. M. K. Radvilos Našlaitėlio tėvas Mikalojus Radvila Judodis buvo žymiausias Lietuvos reformatas, tačiau tai nesutrukdė jo sūnui pasukti priešingu keliu ir tapti uoliu kataliku. Atgailaudamas dėl jaunystės klaidų ir kentėdamas nuo ligų (sirgo sifiliu), M. K. Radvila Našlaitėlis pirmasis iš Lietuvos kaip *votų* (atgailą bei padėką Dievui) atliko tuo metu gana pavojingą piligriminę kelionę į Šventąją Žemę, po kurios parašyti atsiminimai³⁶ ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje tapo tuometiniu *bestselleriu* bei geografinių, istorinių žinių apie Artimuosius Rytus šaltiniu. Grįžęs iš piligrimystės, Našlaitėlis norėjo visą gyvenimą pašvęsti Dievo darbams, tačiau, būdamas Radvilų giminės atstovas, Tėvynės labai turėjo tęsti Lietuvos politikos formavimo, valstybingumo gynimo

³³ K. Valadkevičiaus fundacija, Dirvėnai, 1639 10 12, *MAB*, f. 38–17, l. 126–127v.

³⁴ M. Borkowska OSB, *Zakony żeńskie...*, s. 291.

³⁵ M. K. Radvilos Našlaitėlio išsamią biografiją žr.: T. Kempa, *Mikolaj Krzysztof Radziwill Sierotka (1549–1616) wojewoda wileński*, Warszawa, 2000.

³⁶ M. K. Radvila Našlaitėlis, *Kelionė į Jeruzalę*, iš lot. k. vertė O. Matusevičiūtė, Vilnius, 1990.

bei stiprinimo darbus: dalyvauti seimuose, seimeliuose, įvairiuose politiniuose pasitarimuose, būti Vilniaus vaivada – vienu pagrindinių Lietuvos senatorių. Būdamas pareigos žmogus, kruopščiai atliko šiuos darbus, klausyta jo autoriteto, tačiau laisvu nuo politinės veiklos metu stengėsi kuo daugiau laiko praleisti Nesvyžiuje, kuriame atliko savo pagrindines Katalikų bažnyčios fundacijas.

Būtent M. K. Radvilos Našlaitėlio pastangomis Lietuvoje 1593 m. iškilo pirmoji barokinė *Il Gesù* stiliaus Nesvyžiaus Dievo Kūno parapiinė bažnyčia, prie jos funduotas jėzuitų vienuolynas³⁷. Nesvyžiaus benediktinių vienuolyno fundacija jis rūpinosi apytiksliai nuo 1589 m., 1591 m. vienuolės jau apsigyveno Nesvyžiuje, o 1602 m. buvo baigtas mūrinis vienuolyno ir bažnyčios pastatų kompleksas, statytas pagal visus Tridento susirinkimo reikalavimus bei Kulmo benediktinių abatės Magdalenos Mortenskos (*Mortęska*) nurodymus: turėjo tvirtas gynybines sienas, patogiai bažnyčios šonuose išdėstyti vienuolyno pastatus, uždara vidinį kiemą bei visus reikalingus ūkinius statinius³⁸. Šis vienuolynas pirmas ir vienintelis iš visų benediktinių vienuolynų Lietuvoje iš karto buvo pastatytas mūrinis, o ne medinis. Vienuolynas buvo labai turtingas, nuolat rėmė visus kitus LDK moterų (o kartais netgi vyrų) vienuolynus. Našlaitėlis troško, kad dvi jo dukros dvynės Kristina ir Kotryna (g. 1593 m. sausio 22 d.) taptų benediktinių vienuolėmis, tačiau mergaitės mirė vaikystėje (viena 1599, kita 1600 m.) ir buvo palaidotos vienuolyno Šv. Eufemijos bažnyčioje³⁹, kad nors po mirties prisijungtų prie vienuolių bendruomenės. Tik Našlaitėlio brolio Stanislovo dukra Kristina (s. Eufemija) Radvilaitė, kurią Našlaitėlis užaugino, 1621 m. įstojo į Nesvyžiaus benediktinių vienuolyną, o 1639 m. tapo trečiąja jo abate. Buvo siekiama, kad fundatorių dukros ir giminaitės taptų funduotų vienuolynų abatėmis.

Andriejus Skorulskis

Ekskursas apie Nesvyžių turėjo padėti geriau suprasti Kauno benediktinių fundaciją. Kaip minėta, būtent iš Nesvyžiaus į Kauną atvyko pirmosios vienuolės, kartu atsiveždamos motininio vienuolyno papročius. Kitas svarbus dalykas, kad mūsų herojus, vidutinis Kauno pavieta bajoras Andriejus Skorulskis (1554–1637)⁴⁰ buvo ilgametis M. K. Radvilos Našlaitėlio klientas.

³⁷ T. Bernatowicz, *Miles Christianus et pergerinus. Fundacje Mikołaja Radziwiłła „Sierotki“ w ordynacji nieświeskiej*, Warszawa, 1998, s. 45.

³⁸ M. Borkowska OSB, Mikołaj Krzysztof Radziwiłł jako fundator benedyktynek, *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, p. 45–56.

³⁹ T. Kempa, min. veik., p. 247.

⁴⁰ Mirties data minima: H. Lulewicz, Skorulski Andrzej, *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVIII/2, Warszawa–Kraków, 1998, z. 157, s. 269–270. Gimimo data nustatyta pagal 1623 m. sudarytą A. Skorulskio testamentą, kuriame jis tuomet teigė buvęs 69 m. amžiaus.

Neturime žinių apie A. Skorulskio studijas, tačiau jis neabejotinai buvo išsimokslinęs, savo bibliotekoje turėjo knygų lotynų, italų ir lenkų kalbomis. Testamente A. Skorulskis pažymėjo, kad būtent Radvilų namuose praleido visą savo jaunystę ir brandą, jiems tarnaudamas nuo 1572 m.⁴¹ Našlaitėlio biografo Tomaszo Kempos duomenimis, A. Skorulskis 1594–1604 m. buvo Myro vietininkas, 1604 m. Bialos vietininkas, 1606–1620 (?) m. Nesvyžiaus seniūnas, pagrindinis Našlaitėlio (po jo mirties – sūnų) patarėjas ekonominiuose bei administraciniuose-teisiniuose reikaluose. A. Skorulskis kontroliavo ir vadovavo visiems Našlaitėlio dvaro pareigūnams, sprendė pačius svarbiausius Našlaitėlio turtinius (su juo tartasi užstatant dvarus, pasirenkant dvarų nuomininkus bei atliekant kitas panašias stambias pinigines operacijas) ir netgi politinius reikalus, o už šią tarnystę buvo gausiai materialiai apdovanotas⁴². Taip A. Skorulskis galėjo uždirbti bei sukaupti lėšų, kurias, būdamas pamaldus bei dievobaimingas, iš esmės daugiausia panaudojo Katalikų bažnyčios fundacijoms bei dotacijoms įgyvendinti.

Kartu su Našlaitėliu A. Skorulskis keliavo į Šventąją Žemę. Manoma, kad būtent šios kelionės metu didikas ir bajoras labai suartėjo, tapo patikimais draugais bei bendraminčiais. Tai liudija išlikęs palyginti gausus A. Skorulskio laiškų Našlaitėliui rinkinys⁴³. Kauno benediktinių fundatorius ypač didžiavosi piligrimystėje į Šventąją Žemę, džiaugėsi, kad turėjo progą pabūti tose vietose, kurias lietė Išganytojo pėdos, kad aplankė Jo gimtąjį Betliejų, Jordano upę, kur buvo pakrikštytas, Jerichą, kur patyrė velnio gundymus, Siono kalną, kur įvyko Paskutinė Vakarienė, Egiptą, kur gyveno su Motina pabėgęs nuo Erodo, ir Jeruzalę su Kalvarijos kalnu, kur mirė kankinio mirtimi⁴⁴. Apsilankymas Šventojoje Žemėje (kuris buvo galimas tik Našlaitėlio dėka) paliko A. Skorulskio atmintyje neišdildomą įspūdį. Jeruzalėje kartu su Našlaitėliu 1583 m. birželio 29 d. A. Skorulskis buvo įšventintas į Šventojo Kapo riterių ordiną, todėl nuo to laiko dokumentuose pasirašinėjo kaip Jeruzalės ordino kavaliierius. Alojzys Sajkowski teigia, kad A. Skorulskis padėjo (bent primindamas faktinę informaciją) Našlaitėliui parašyti minėtą kelionės į Jeruzalę dienoraštį⁴⁵. 1604 m. M. K. Radvilai Našlaitėliui tapus Vilniaus vaivada, trys broliai Skorulskiai „Nesvyžiaus studentai“ (*tres studiosi Nesvisienses, fratres*) Jonas, Zacharijus ir Mikalojus sukūrė panegiriką, kurioje jie Našlaitėlį vadino savo „viešpačiu ir patronu“ (*domino et patrono suo clementissimo*)⁴⁶.

⁴¹ A. Skorulskio testamentas, Nesvyžius, 1623 03 10, *KBA*, 7–2–21.

⁴² T. Kempa, *Mikolaj Krzysztof Radziwill Sierotka...*, s. 202; T. Kempa, *Urzednicy i klienci Mikołaja Krzysztofa Radziwilla Sierotki, Lituanos-slavica posnaniensia. Studia historica IX*, Poznań, 2003, s. 213–214.

⁴³ A. Skorulskio laišškai, 1595–1626 m., *Archiwum Główne Akt Dawnych* (toliau – *AGAD*), *Archiwum Radziwiłłów* (toliau – *AR*) V, nr. 14476, 158 lapai.

⁴⁴ A. Skorulskio raštas, Varšuva, 1627 10 20, *BCz.*, 1775, l. 957; *KAKA*, b. 14, l. 221; b. 82, l. 96 (P. Veb-laičio nuorašas).

⁴⁵ A. Sajkowski, *Od Sierotki do Rybeńki. W kręgu radziwiłłowskiego mecenatu*, Poznań, 1965, s. 33.

⁴⁶ T. Bernatowicz, „Idea Principos Christiani“ w emblematyce około roku 1600 (Z badań nad recepcją tacytyzmu w Polsce), *Barok. Historia, literatura, sztuka*, t. III/1, Warszawa, 1996, s. 92. Beje, šie A. Skorulskio sūnūs panegirikos sukūrimo metu turėjo būti labai jauno amžiaus, gimę po 1589 m.

Našlaitėlio pavyzdžiu A. Skorulskis gimtuosiuose Skaruliuose, pagrindinėje savo giminės rezidencijoje, pastatė naują mūrinę parapinę bažnyčią pagal vienos iš Jeruzalės bažnyčių pavyzdį⁴⁷. Skarulių bažnyčios fasade bei didžiajame altoriuje patalpinti Šventojo Kapo ordino kavalieriaus ženklai. A. Skorulskis džiaugėsi, kad Viešpats leido jam gimti katalikiškoje šeimoje, kad buvo pakrikštytas katalikų kunigo, tikro savo dėdės Skarulių bažnyčioje⁴⁸. A. Skorulskis matė, kiek sunkumų Našlaitėliui suteikė gimimas kalvinisto šeimoje ir jaunystė neturint tvirtų tikėjimo pagrindų, pasidavimas pasaulio pagundoms, tad džiaugėsi galėjęs to išvengti nuo pat savo gyvenimo pradžios, nes Skorulskių šeima nesusigundė reformatoriškosiomis idėjomis.

Be Skarulių ir Kauno benediktinių, A. Skorulskis buvo dosnus jėzuitams, kurie, kaip žinia, buvo pagrindiniai Tridento reformos įgyvendintojai pasaulyje, sukūrė naują požiūrį į pamaldumą, didžiulį dėmesį atkreipė į žmogaus asmeninių savybių ugdymą, intelektinę veiklą, švietimą. 1620 m. A. Skorulskis užrašė 20 tūkst. auksinų Nesvyžiaus jėzuitams, kad galėtų įsteigti bursą neturintiems bajorų vaikams gyventi bei mokytis⁴⁹. Nesvyžiaus jėzuitų Dievo Kūno bažnyčioje fundavo Šv. Andriejaus koplyčią (taip pat vargonus ir kurstą Švč. Mergelės Marijos garbei⁵⁰), kurioje atgulė jo žmona ir kurioje tikėjosi pats po mirties būti palaidotas. Įkapėms parengė Jeruzalėje dėvėtus piligrimo apdarus (sutaną ir kepurę) bei Šventojo Kapo ordino kavalieriaus kryžių. Šv. Andriejaus koplyčiai testamentu jis paliko Nesvyžiuje turėtus savo mūrinius namus (*kamienica*)⁵¹.

Jėzuitus A. Skorulskis rėmė ne tik materialiai, į šį ordiną įstojo du jo sūnūs. A. Skorulskis buvo susituokęs su Sofija Mochelskyte⁵², turėjo mažiausiai aštuonis vaikus (dukras Oną ir Katariną Konstanciją⁵³, sūnus Gabrielių, Joną⁵⁴, Zacharijų, Paulių, Mikalojų ir Rapolą Zigmantą), iš kurių trys sūnūs įstojo į vienuolynus: Gabrielius buvo Šv. Pranciškaus ordino bernardinų vienuolis⁵⁵, o Zacharijus ir Paulius – jėzuitų vienuoliai. 1623 m.

⁴⁷ Skarulių bažnyčios inventorius, 1716 12 25, *BCz.*, 1775, l. 2243; Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacija 1782 m..., p. 293.

⁴⁸ A. Skorulskio raštas, Varšuva, 1627 10 20, *BCz.*, 1775, l. 957; *KAKA*, b. 14, l. 221; b. 82, l. 96 (P. Veb-laičio nuorašas).

⁴⁹ A. V i j ū k a s - K o j a l a v i č i u s, min. veik., p. 259; H. L u l e w i c z, Skorulski Andrzej, s. 270.

⁵⁰ H. L u l e w i c z, Skorulski Andrzej, s. 270.

⁵¹ A. Skorulskio testamentas, Nesvyžius, 1623 03 10, *KBA*, 7–2–21.

⁵² A. Skorulskio raštas, Varšuva, 1627 10 20, *BCz.*, 1775, l. 957; *KAKA*, b. 14, l. 221; b. 82, l. 96 (P. Veb-laičio nuorašas): <...> *Małzonkę dał mi [Bóg] zacnego domu, z oycą panow Mochelskich, a z matki domu panow z Chotczey Choleckich... <...>*.

⁵³ Ištekėjo už Perstūnų seniūno Lukašo Felicijono Masalskio.

⁵⁴ Henrykas Lulewiczius mini mažiausiai septynis vaikus, bet jis praleido 1604 m. panegirikos Našlaitėliui vieną iš autorių Joną Skorulskį. H. L u l e w i c z, Skorulski Andrzej, s. 270. Matyt, Jonas anksti mirė, nes nebeminėtas 1623 m. A. Skorulskio testamente.

⁵⁵ Matyt, vienuolio kelią jis pasirinko tarp 1623 03 10–1624 11 28, nes 1623 m. testamente A. Skorulskis neminėjo jį buvus vienuoliu, o 1624 m. dokumente jau apie tai rašė.

testamentu Gabrieliui paliko Musninkų Bartkuškių (*Musniki Bortkuszki*) valdą Vilniaus paviete, Mikalojui – Nača Brindovska (*Nacza Bryndzowska*) dvarą Naugarduko paviete, Rapolui Zigmantui – Nača Hlebovska (*Nacza Hlebowska*) dvarą Naugarduko paviete. Zacharijui minėjo atidavęs 3000 auksinų, tačiau žadėjo Zacharijumi ir Pauliumi dar pasirūpinti papildomu savo raštu. 1623 m. testamentu savo tėvoninės valdos Skarulių nepaskyrė nė vienam vaikui, minėdamas, kad taip daro dėl tam tikrų asmeninių priežasčių⁵⁶. Iš tiesų 1628 m. kovo 20 d. Skarulių valdą A. Skorulskis buvo pažadėjęs dovanoti ne tik savo minėtiems sūnams Zacharijui ir Pauliui, bet ir visam Kauno jėzuitų vienuolynui⁵⁷. Albertas Vijūkas-Kojalavičius rašė, kad 1627 m. A. Skorulskis aprūpinimą iš Skarulių valdos paskyrė į Kauną tuo metu ketinusiems atvykti jėzuitams⁵⁸. Paulius Rabikauskas minėjo Romai perteiktas žinias, kad 1628 m. A. Skorulskis užrašė Kauno jėzuitams dvarą⁵⁹. Tačiau prieš pat mirtį, 1637 m. sausio 7 d., A. Skorulskis savo valią pakeitė, ir Skarulius paliko savo jauniausiajam sūnui, būsimam Kauno maršalkai Rapolui Zigmantui, o minėtiems broliams jėzuitams, gyvenusiems Kaune, ir Kauno jėzuitų vienuolynui užrašė Musninkus Bartkuškius Vilniaus paviete, kurie jiems turėjo atitekti po donatoriaus mirties su ta sąlyga, kad Kaune bus pastatyta jėzuitų bažnyčia ir išliks jėzuitų vienuolynas. Jeigu Kaune jėzuitai neišsilaikytų, tada jo sūnūs turėjo gauti po 3000 auksinų⁶⁰. Šie duomenys rodo, kad 1637 m. tikriausiai jau buvo miręs A. Skorulskio sūnus Gabrielius, todėl jo palikimą jis galėjo perleisti kitiems savo dviem sūnams jėzuitams.

Vyriausioji A. Skorulskio dukra Ona, gimusi apie 1589 m.⁶¹, 1604 m. įstojo būtent į Nesvyžiaus benediktinių vienuolyną, 1605 m. davė amžinuosius įžadus⁶² bei pasirinko vienuolinį Eufemijos vardą, kurį, kaip minėta, turėjo velionė M. K. Radvilos Našlaitėlio žmona. Galvodamas apie savo dukrą, 1619 m. rugpjūčio 12 d. Nesvyžiaus benediktinėms A. Skorulskis užrašė iš Nesvyžiaus miestiečio Danilo Feskevičiaus (*Fieskiewicz*) įsigytą palivarką prie Nesvyžiaus⁶³. Tėvui fundavus Kauno benediktinių vienuolyną, Ona (s. Eufemija) persikėlė į Kauną ir tapo pirmąja Kauno benediktinių abate. Tad šiuo požiūriu A. Skorulskiui pasisekė labiau nei M. K. Radvilai Našlaitėliui, kuriam nelemta buvo turėti dukterį abatę.

⁵⁶ A. Skorulskio testamentas, Nesvyžius, 1623 03 10, *KBA*, 7–2–21.

⁵⁷ A. Skorulskio raštas, Skaruliai, 1637 01 07, ten pat, 7–2–22.

⁵⁸ A. Vijūkas-Kojalavičius, min. veik., p. 259; H. Lulewicz, Skorulski Andrzej, s. 270.

⁵⁹ P. Rabikauskas, Kauno jėzuitų kolegijos veiklos pradžia, P. Rabikauskas, *Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai*, Vilnius, 2002, p. 506.

⁶⁰ A. Skorulskio raštas, Skaruliai, 1637 01 07, *KBA*, 7–2–22.

⁶¹ 1623 m. testamente A. Skorulskis mini ją atidavęs į vienuolyną 15 metų amžiaus.

⁶² M. Borkowska OSB, *Słownik polskich księń benedyktyńskich...*, s. 149.

⁶³ A. Skorulskio užrašymas. Nesvyžius, 1619 08 12, *AGAD*, *AR VIII*, nr. 285, l. 1, 8–9.

Šie duomenys rodo, kad A. Skorulskis prieš savo žemiškojo gyvenimo saulėlydį rūpinosi, kad jo vaikai vienuoliai (reikia pabrėžti, kad net keturi jo vaikai iš aštuonių tapo vienuoliais) sugrįžtų iš Nesvyžiaus į Kauną, kurį laikė savo gimtojo pavieto politiniu, teisiniu ir greičiausiai dvasiniu centru. Taip pat paskutiniu momentu buvo pasiryžta išlaikyti Skarulius kaip Skorulskių bajoriškos giminės centrą, o jauniausiasis sūnus Rapolas Zigmantas paskirtas Skarulių giminės tradicijų tęsėju bei stiprintoju. Jis iš tėvo paveldėjo ne tik dvarą, bet ir Kauno pavieto maršalo pareigybę, įpareigojimą tarnauti savojo krašto visuomenei.

„Tas Žodis tapo kūnu“ (Jn 1,14)

Nežinia kada A. Skorulskis nusprendė Kaune įsteigti benediktinių vienuolyną ir į jį perkelti savo pirmagimę dukrą, tačiau jau 1621 m. matome konkrečius Kauno vienuolyno steigimo linkme atliktus darbus: A. Skorulskio iniciatyva 1621 m. rugsėjo 27 d. valdovas Zigmantas Vaza suteikė leidimą būsimam vienuolynui turėti savo žinioje apleistą mūrinę Šv. Mikalojaus bažnyčią, pažymėdamas, kad šiam veiksmui reikalinga Vilniaus vyskupo Eustachijaus Valavičiaus aproba⁶⁴.

Turėdamas valdovo paramą, A. Skorulskis teisiškai galėjo įforminti žemės dovanojimus savo dukrai bei Kauno benediktinių vienuolėms. Nuo 1622 m. A. Skorulskis pradėjo supirkinėti netoli Šv. Mikalojaus bažnyčios buvusias žemes, iš kurių suformavo vėliau vienuolynui paskirtas žemės valdas. Kartu su žemėmis jam buvo perduoti tų žemių dokumentai, vėliau patekę į benediktinių archyvą, iš kurių išryškėja, kaip žemės ėjo iš rankų į rankas, kol galiausiai jas supirko A. Skorulskis ir dovanavo vienuolėms.

Vienuolyno žemių pagrindą sudarė Rekučio dvaras Raginėje, kurio rašytinė istorija prasidėjo 1528 m. rugpjūčio 25 d., kai Žemaičių seniūnas Stanislovas Stanislovaitis Kęsgaila jį padovanojo už nuopelnus savo kapelionui, vėliau tapusiam Vilniaus kanauninku, kunigui Baltramiejui Jonaičiui (*Janowicz, Junowicz, Janewicz*) iš Kauno⁶⁵. Dovanota žemės valda driekėsi už Šv. Mikalojaus bažnyčios Neries upės link, ribojosi su Jonušo Kosciejevičiaus (*Kostewicz, Koscieiewicz*) namais. Mirus šiam kunigui, 1563 m. balandžio 29 d. žemės valda atiteko jo giminaičiui Žemaičių bajorui Kasparui Jonaičiui, kuris ją už 700 kapų pardavė Kauno vėliavininkui Jonui Vidrai. Ant tos žemės J. Vidra išmūrijo

⁶⁴ Zigmanto Vazos privilegija, Varšuva, 1621 09 27, *KAKA*, b. 14, l. 230.

⁶⁵ Stanislovo Stanislovaičio raštas, 1528 08 25, *Lietuvos nacionalinis muziejus* (toliau – *LNM*), R 11608. (Kopija, vertimas į lenkų k.). Dokumentas surastas pasinaudojus nuoroda knygoje: *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.*, parengė V. Ališauskas, T. Jaszczolt, L. Jovaiša, M. Paknys, Vilnius, 2009, p. 70.

nemenką dvarą⁶⁶, taip pat 1577 m. gruodžio 4 d. gavo valdovo Stepono Batoro privilegiją pasistatyti smuklę ir joje laisvai šinkuoti midų, alų, degtinę ir kt.⁶⁷ Prie šio Rekučio dvaro J. Vidra prijungė iš Kosciejevičių (dvarą valdė Stanislovas Kosciejevičius, po to jo sūnus LDK didysis maršalas Vaclovas Kosciejevičius) įsigytą Kosciejevičių dvarą⁶⁸. Visos šios J. Vidros valdos buvo pradėtos vadinti Vidros dvaru. Reikia pasakyti, kad J. Vidra buvo sudaręs dar ir kitų sandėrių su dvaro kaimynais, todėl dvaro ribos kito ir buvo ne iki galo aiškios.

Prieš mirtį testamentu 1596 m. kovo 21 d. savo dvarą J. Vidra užrašė žmonai Barborai Vidrienei, kuri 1607 m. sausio 22 d. Vidros dvarą padalijo, vieną dalį užrašiusi J. Vidros sūnui Stanislovui Vidrai, o kitą (didesniąją, svarbesniąją) dvaro dalį pasilikusi sau ir savo sūnui Melchijorui Vidrai. Stanislovas Vidra 1607 m. spalio 8 d. savo dvaro dalį pardavė Grigaliui Tarvainui⁶⁹. Barbora Vidrienė (*Gradowszczanka Wydrzyna*) 1621 m. vasario 20 d., negalėdama išmokėti savo skolų, savąją dvaro dalį už 600 kapų lietuviškų grašių taip pat pardavė savo dukters Elžbietos vyrui Kristupui Kulvinskiui⁷⁰.

1622 m. vasario 24 d. A. Skorulskis iš Kristupo Kulvinskio ir jo žmonos Elžbietos Vidraitės už 800 kapų grašių nupirko Kauno priemiestyje Raginėje stovėjusį mūrinį dvarelį, kuris anksčiau buvo vadinamas Rekučio, o tuo metu – Vidros dvaru, bei smuklę su visais dvaro priklausiniais: statiniais, sodais, daržais ir kt. Šis Vidros dvaras ribojosi su Šv. Mikalojaus kalnu toje vietoje, kur stovėjo Adomo Juzefovičiaus namelis, su keliu, vedančiu į Šv. Mikalojaus kalną, taip pat su mūrininko Mikalojaus namu, audėjo Luko namu, Ambraziejaus Beinarto špitolės sklypu ir Neries upe⁷¹. Perduodamas dvarą A. Skorulskiui, 1622 m. vasario 28 d. Kristupas Kulvinskis sudarė jo inventorių, kuriame

⁶⁶ Informacija komisarams apie vienuolyno valdas, 1647 09 12, *MAB*, f. 38–10, l. 67. Apie kunigą Baltramiejų rašė Motiejus Valančius, žr. plg.: M. Valančius, *Pastabos pačiam sau...*, p. 143; M. Valančius, *Namų užrašai*, p. 683. LDK dvasininkų žinyne jis vadinamas Baltramiejum Kauniečiu (nr. 344), o nr. 327 kontrolversija turėtų būti priskirta šiam Baltramiejui Kauniečiui. Žr.: *Lietuvos katalikų dvasininkai...*, p. 68–70.

⁶⁷ Stepono Batoro privilegija, Malbork, 1577 12 04, *KBA*, 7–2–23, originalas, rusėnų k., antspaudas, valdovo parašas; vertimas į lenkų k.; Komisarų dekretas dėl žemių Raginėje priklausomybės, 1688 12 01, *LNLM*, R 11515.

⁶⁸ Informacija komisarams apie vienuolyno valdas, 1647 09 12, *MAB*, f. 38–10, l. 67.

⁶⁹ Informacija komisarams apie vienuolyno valdas, ten pat.

⁷⁰ B. Vidrienės pardavimo raštas, 1621 02 20, ten pat, f. 38–3, l. 3–4. Dvarą sudarė mūrinės arklidės su sklypais, daržais, sodais ir kitais priklausiniais.

⁷¹ K. Kulvinskio pardavimo raštas, Kaunas, 1622 02 24, ten pat, l. 14–15v; *KBA*, 7–2–11. Valdos ribos: *bokiem iednym od gory swietego Mikolaia gdzie domek Adama Jozefowicza stoi, po drogę którą idzie od gury swietego Mikolaia i plac od tegosz dworka odlaczony nieboszczykowi panu Stanislawowi Wydrze, drugim od domu nieboszczyka Mikolaia mularza i Lukoszy tkacza a placem do szpitala abroziatow nalezajacego koncem od gury a drugie do samego potoku ręki Wilij z oba pol izeziorka.*

lakoniškai aprašytas didelis mūrinis namas su pagalbinėmis patalpomis, aptvertas tvora su vartais⁷². Taigi, A. Skorulskis nupirko buvusio Rekučio dvaro, kuris 1528 m. buvo dovanotas kunigui Baltramiejui, pagrindines žemes.

Kitą sandėrį A. Skorulskis sudarė su Katarina Kochanovskiene, kuri buvo iš mūrininko Mikalojaus Kochanovskio paveldėjusi namą Raginėje Kauno priemiestyje (tas namas anksčiau priklausė bernardinams⁷³) šalia Vidros dvaro, besiribojusį su Kauno miestu ir Nerimi. 1622 m. kovo 1 d. už 60 lietuviškų kapų grašių šį namą Raginėje įsigijo A. Skorulskis, taip padidindamas Kauno benediktinėms dovanosimą turta⁷⁴. Beje, manoma, kad būtent čia buvo plytinė ir A. Skorulskiui buvo gaminamos plytos Šv. Mikalojaus bažnyčiai⁷⁵.

1622 m. kovo 10 d. už 30 kapų grašių A. Skorulskis iš sutuoktinių Vaitiekaus ir Onos Mikolajevičių nupirko daržą šalia Vidros dvaro. Pirkimo sutartyje buvo pažymėta, kad kadaise tas daržas priklausė Vidros dvarui⁷⁶. 1622 m. gegužės 25 d. A. Skorulskis už 300 lenkiškų auksinų iš Jurgio Dziakevičiaus (*Diakiewicz / Dziakiewicz*) įsigijo dar vieną namą su sklypu, buvusį Paneryje (*na Powiłyiskiej*)⁷⁷, o 1622 m. gegužės 26 d. už 34 kapas grašių iš Elenos Tarvainienės, velionio Grigaliaus Tarvaino (*Tarwoyn*) žmonos, įsigijo tuščią žemės sklypą Raginėje, priklausiusį miesto teisei. Sklypas ribojosi su *Dominkowski*⁷⁸ sklypu ir Vidros dvaru⁷⁹.

Tokiu būdu po tris mėnesius trukusių intensyvių derybų su Vidros dvaro ir aplinkinių sklypų gyventojais A. Skorulskiui pavyko suformuoti sklypą, kuriame galėjo veikti benediktinių vienuolynas. Tuo metu vyko intensyvus Vidros dvaro (vėlesniuose dokumentuose

⁷² Vidros (Rekučio) dvaro inventorių, Kaunas, 1622 02 28, *MAB*, f. 38–3, l. 20–21.

⁷³ Iki 1597 m. sausio 22 d., kai bernardinai pardavė tą namą mūrininkui. Žr.: Informacija komisarams apie vienuolyno valdas, 1647 09 12, ten pat, f. 38–10, l. 67v.

⁷⁴ K. Kochanovskienės raštas, Kaunas, 1622 03 01, ten pat, f. 38–3, l. 22–23v, 30–33, 38–40v. Sandėrį sudarant dalyvavo Katarinos ir Mikalojaus Kochanovskių dukros Katarina ir Elžbieta.

⁷⁵ Informacija komisarams apie vienuolyno valdas, 1647 09 12, ten pat, f. 38–10, l. 67v.

⁷⁶ V. ir O. Mikolajevičių raštas, Kaunas, 1622 03 10, ten pat, f. 38–3, l. 34–35v, 43–44, *LNM*, R 116367; Išrašas iš Kauno pavieto žemės knygų, 1622 10 07, *LNM*, R 11594. Šį daržą sutuoktiniai buvo įsigiję iš Barboros Vidrienės ir Elžbietos Vidraitės Sožyckos (*Sorzyccka*), žemė buvo bajoriškos kilmės, todėl pagal LDK teisę miestiečiai Mikolajevičiai negalėjo jos toliau savo nuosavybėje turėti (*s pewnych y s lisznych przycyn, niemogąc my według praw ziemskich WXL tego ogroda trzymac*). Kitame dokumente rašoma, kad tą sklypą iš Vidros įsigijo audėjas Lukas Paulavičius 1619 m. spalio 6 d., iš kurio jį paveldėjo turbūt su jo dukra susituokęs Vaitiekus Mikolajevičius. Žr.: Informacija komisarams apie vienuolyno valdas, 1647 09 12, *MAB*, f. 38–10, l. 67v.

⁷⁷ J. Dziakevičiaus raštas, 1622 06 25, *MAB*, f. 38–3, l. 10–10v, 25.

⁷⁸ Z. Kiaupos duomenimis, Kaune gyveno miestietis *Dominkiewicz*, greičiausiai tai buvo jo sklypas.

⁷⁹ E. Tarvainienės raštas, Kaunas, 1622 05 26, *MAB*, l. 26–27v; Išrašas iš Kauno pavieto žemės knygų, 1622 10 07, *LNM*, R 11593. Šį sklypą E. Tarvainienės vyras Grigalius Tarvainas buvo įsigijęs iš Stanislovo Vidros 1607 10 08. Žr.: Informacija komisarams apie vienuolyno valdas, 1647 09 12, ten pat, f. 38–10, l. 67.

šis dvaras vėl vadinamas Rekučio dvaru, tad jam buvo grąžintas senasis pavadinimas) pertvarkymo į vienuolyną etapas.

Vienoje 1622 m. gruodžio 2 d. Kauno vaito teismo byloje jau buvo minimas seserų benediktinių vienuolynas netoli Kauno miesto sienos⁸⁰. Iš to galima daryti išvadą, kad seserys apsigyveno Kaune 1622 m. antroje pusėje.

1623 m. kovo 10 d. sudarytame testamente A. Skorulskis teigė, kad savo vyriausiajai dukrai Onai nupirko palivarką Raginėje prie Kauno šalia Neries upės ir toje vietoje vienuolyną iš medžio ir mūro pastatė bei pakvietė iš Nesvyžiaus į Kauną atvykti Nesvyžiaus benediktinių abatę Daratą Hartmanaitę-Bransberskaitę (*Hartmanówna-Brąsberska*), iš viso dešimt vienuolių, kurių vyresniąja (*starsza*) Nesvyžiaus abatė paskyrė Oną (s. Eufemiją) Skorulskytę. Taip pat teigė vienuolynui dovanojęs sumą pinigų, deja, jų kiekio nenurodė⁸¹. Testamentu Kauno vienuolėms A. Skorulskis paskyrė ir savo antrąjį turėtą Šv. Kapo riterio ordino kryžių (priminsime, kad su pirmuoju kryžiumi norėjo būti palaidotas)⁸².

Kauno pavieto žemės raštininkas Kazimieras Kulvinskis Kauno benediktinių vienuolyno vyresniajai Onai (s. Eufemijai) Skorulskytei perdavė 1623 m. birželio 21 d. sudarytą Sudvoiškių palivarko valstiečių inventorių⁸³ – tai yra anksčiausia žinia, bylojanti, kad fundatorius benediktinėms dovanavo ne tik Rekučio dvarą, bet ir iš Kazimiero Kulvinskio įsigytą Sudvoiškių palivarką. Kauno benediktinių įžadų aktų dokumentai rodo, kad 1624 m. birželio 3 d. trys vienuolės Kauno benediktinių vienuolyne davė amžinuosius įžadus⁸⁴. Žinant, kad noviciatas trukdavo metus laiko, galima daryti prielaidą, kad į vienuolyną jos pateko ne vėliau kaip 1623 m. birželio mėnesį.

Norėdamas teisiškai įforminti vienuolyno fundaciją, 1624 m. lapkričio 28 d. A. Skorulskis surašė Kauno benediktinių vienuolyno fundacijos aktą, kuris 1625 m. sausio 16 d. buvo pripažintas Kauno žemės teisme. Šiuo dokumentu dukrai ir visam *de nova radice* funduotam Kauno benediktinių vienuolynui bei bažnyčiai buvo užrašyti Rekučio ir Kosciejevskio dvarai Raginėje (įsigyti iš Kazimiero Kulvinskio), nusakytos jų ribos. Dovanota valda driekėsi iš vienos pusės nuo Neries upės iki Šv. Mikalojaus bažnyčios ant kalno, iš kitos pusės nuo Kauno miesto ribos iki Raginės palivarko. Valda dovanota su viskuo, kas ant jos buvo, taip pat su amatininkų apgyvendintais namais. Dar A. Sko-

⁸⁰ Išrašas iš Kauno miesto aktų, 1622 12 02, *LNM*, R 11660–5.

⁸¹ A. Skorulskio testamentas, Nesvyžius, 1623 03 10, *KBA*, 7–2–21: *...kupilem folwark pod Kownem nad Vilią w Reginiach, y na tym miescu klasztor drzewem y murem wystawilem y wyprawilem do nie[g]o wielebna w Bodze panna Dorota Brąsberska xieni klasztoru Nieswiskiego z dziesiątą zaprowadzila y starszą panną postanowila...*

⁸² A. Skorulskio testamentas, Nesvyžius, ten pat.

⁸³ Sudvoiškių palivarko valstiečių inventorių, 1623 06 21, ten pat, 7–2–6.

⁸⁴ Kauno benediktinių įžadų aktai, *MAB*, f. 38–21, l. 2–4.

rulskis dovanojo vienuolėms du sklypus. Vienas sklypas, vadintas *Dominikowski*, buvo miesto teritorijoje („miesto teisėje“) šalia Sożyckio (*Sorzycki*) dvarelio ir daržo, prie kelio į Kauną ir Neries (*Wileyska*) gatvės. Kitas sklypas buvo ant kalno prie Rekučio sodo. Taip pat fundatorius dovanojo vienuolėms du Bagdoniškių ir Sudvoiškių (*Bogdaniszki / Bohdaniszki, Sudwoiszki*) palivarkus (šiuos palivarkus jis įsigijo iš Kazimiero Kulvinskio, o šis – iš Bartošo ir Jokūbo Maikovskių) Kauno pavieta su visais jų priklausiniais, su teise žuvauti, kasti užtvankas bei statyti malūnus, su tų kaimų žmonėmis bei jų prievolėmis⁸⁵. Taip buvo suteiktas pamatinis materialinis aprūpinimas, o toliau vienuolynas turėjo savo pajamas pildyti į jį įstosiančių vienuolių kračiais bei dosnių geradarių dovanomis. XVII–XVIII a. dokumentuose benediktinėms prie Kauno miesto priklausiusios valdos, apgyvendintos amatininkų, vadintos Raginės miesteliu.

1624 m. lapkričio 28 d. dokumente išvardytos iš Nesvyžiaus į Kauną atvykusios pirmosios vienuolės, įskaitant jas atlydėjusias Nesvyžiaus vienuolyno abatę Daratą Hartmanaitę-Bransberskaitę (*Hartmanówna-Brąsberska*) ir Kristiną (s. Eufemiją) Radvilaitę. Kaune nuolatos turėjo apsigyventi Ona (s. Eufemija) Skorulskytė su septyniomis vienuolėmis: Slanimo teisėjo dukra Ona Narbutaitė (*Narbutówna*, tapo pirmąja Kauno vienuolyno priore), Jadvyga Kielaitė (*Kielowna*), Ona Valadkevičiūtė (*Włodkowiczówna*), Ona Okurauskaitė (*Okurowska*), Ona Vitaite (*Witanowska*), Elena Cechanovaite (*Ciechanowiecka*) ir Florencija (s. Ona) Dambravičiūtė (*Dąbrowiczówna*)⁸⁶. Matome, kad tokiam svarbiam įvykiui kaip naujojo vienuolyno kūrimas įvykdyti į Kauną atvyko pati tuometinė Nesvyžiaus vienuolyno abatė ir ją lydėjusi Nesvyžiaus vienuolyno fundatoriaus giminitė Kristina Radvilaitė, tam reikalui gavusios specialų vyskupo leidimą.

Šios seserys vienuolės iš pradžių apsigyveno Rekučio dvaro vietoje stovėjusiame pusiau mediniame, pusiau mūriniame vienuolynė su medine bažnytele⁸⁷. Matyt, mūrinis K. Kulvinskio inventoriuje aprašytas J. Vidros statytas dvarelis buvo pertvarkytas bei išplėstas prie jo pristačius medinių pastatų. Mediena turbūt pasirinkta dėl skubos darbų bei pigumo. Vienuolynas vadintas šv. Benedikto regulos Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo titulu. Švč. Mergelės Marijos Apreiškimui buvo pašvęsta pirmoji Kauno benediktinių bažnytelė.

⁸⁵ A. Skorulskio rašto turinys, 1624 11 28, ten pat, f. 38–17, l. 152; Kauno benediktinių vienuolyno dokumentų registras, *KAKA*, b. 82, l. 298–299 (P. Veblaičio nuorašas); Išrašas iš Kauno žemės teismo knygos apie A. Skorulskio fundaciją, Kaunas, 1625 01 16, *KBA*; A. Skorulskio raštas, 1627 10 20, *BCz.*, 1775, l. 957–961; *KAKA*, b. 82, l. 296–297 (P. Veblaičio nuorašas).

⁸⁶ A. Skorulskio fundacija, 1624 11 28, *KBA*, 7–2–24 (lietuviškas vertimas); A. Skorulskio raštas, Varšuva, 1627 10 20, *BCz.*, 1775, l. 957–961; *KAKA*, b. 82, l. 296–297 (P. Veblaičio nuorašas). Plačiau apie vienuoles žr.: B o r k o w s k a OSB, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbirowej...*

⁸⁷ A. Skorulskio raštas, Varšuva, 1627 10 20, *BCz.*, 1775, l. 957–961; *KAKA*, b. 82, l. 296–297 (P. Veblaičio nuorašas).

1627 m. rugsėjo 15 d. Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius, vykdydamas dar 1621 m. valdovo išreikštą valią, raštu Kauno klebonui ir dekanui Baltramiejui Cešinskiui įpareigojo jį benediktinėms perduoti Kauno mieste buvusią apleistą be aprūpinimo ir fundacijos mūrinę Šv. Mikalojaus bažnyčią, kad joje būtų diena ir naktį be pertraukos garbinamas Viešpats. Minėjo, kad vienuolės būtent prie tos bažnyčios buvo funduotos ir turėjo savo vienuolyną. Bažnyčią liepta perduoti su viskuo, išskyrus vieną didįjį varpą, kuris turėjo atitekti Kauno parapinei Šv. Petro bažnyčiai. Likę varpai turėjo kaboti Šv. Mikalojaus bažnyčioje⁸⁸. Vyskupas turbūt nusprendė, kad vienuolėms nereikia pernelyg didelio ir garsaus varpo, kad jis reikalingesnis pagrindinei miesto šventovei – parapinei bažnyčiai. Tad vienuolės gavo vyskupo leidimą persikelti į Šv. Mikalojaus bažnyčią.

Sulaukęs oficialaus Vilniaus vyskupo E. Valavičiaus sprendimo perduoti benediktinėms Šv. Mikalojaus bažnyčią, A. Skorulskis vos po mėnesio, 1627 m. spalio 20 d., Kauno vienuolėms išdavė naują dokumentą, kuriame patvirtino visus savo ankstesnius dovanojimus⁸⁹. Prieš pat mirtį 1637 m. sausio 7 d. A. Skorulskis paskutiniu savo donaciniu dokumentu Kauno benediktinėms paskyrė Puikainių (*Puykoynie*) ir Pakapių (*Pokopie*) kaimus Kauno paviete, atskyręs juos nuo Skarulių valdos⁹⁰.

Tačiau, kaip rodo galbūt apie 1637 m., t. y. jau po fundatoriaus A. Skorulskio mirties, rašytas Onos (s. Eufemijos) Skorulskytės raštas, adresuotas Apaštalų Sostui, ne taip buvo lengva vienuolynui išlaikyti Šv. Mikalojaus bažnyčią ir vienuolyno valdas. Nors vyskupo E. Valavičiaus leidimą 1635 m. liepos 27 d. buvo patvirtinusi Vilniaus kapitula, tačiau jo vykdymas strigo. Ona Skorulskytė prašė Apaštalų Sosto atsiųsti privilegiją, kuri galėtų vienuoles apsaugoti nuo aplinkinių priešiško, „dvasinių bei pasaulietinių skriaudų“⁹¹. Apaštalų Sosto reakcija nežinoma, vis dėlto vienuolynas gavo Šv. Mikalojaus bažnytėlę ir A. Skorulskio užrašytas valdas, nors dėl jų vienuolynui su Kauno miestu teko bylinėtis iki pat XIX a. pabaigos. Paskutinysis minėtas dokumentas rodo, kad, kol buvo gyvas, A. Skorulskis daug nuolatinio dėmesio skyrė benediktinių vienuolyno reikalams, buvo jo pagrindinis atstovas santykiuose su kaimynais ir sprendžiant vienuolyno teisinius reikalus, tad fundatoriaus mirtis buvo didis skausmas vienuolėms, o sunkiai išsprendžiami reikalai vertė prašyti netgi Apaštalų Sosto užtarimo.

⁸⁸ E. Valavičiaus raštas, Vilnius, 1627 09 15, *KBA*, 7–2–20; *BCz.*, 1775, l. 963.

⁸⁹ A. Skorulskio raštas, Varšuva, 1627 10 20, *BCz.*, 1775, l. 957–961; *KAKA*, b. 82, l. 296–297 (P. Veblaičio nuorašas).

⁹⁰ A. Skorulskio raštas, Skaruliai, 1637 01 07, *KBA*, 7–2–22.

⁹¹ O. E. Skorulskytės raštas, ten pat, 7–2–2. Manome šį nedatuotą raštą buvus sudarytą ne anksčiau kaip 1637 m., nes jame minimas velionis tėvas fundatorius, o A. Skorulskis mirė 1637 m. (*modo cum fundator mortuus sit re non perfecta*).

Išvados

Apibendrindami galime teigti, kad 1621 m. jau turime raštiškai užfiksuotą žinią apie ketinimus funduoti Kauno benediktinių vienuolyną. Šio reikalo iniciatorius buvo Kauno pavieto maršalas, Jeruzalės Šventojo Kapo ordino kavalierius A. Skorulskis, kuriam pavyzdžiu buvo Nesvyžiaus benediktinių vienuolyno fundatorius, A. Skorulskio patronas M. K. Radvila Našlaitėlis. 1621 m. Abiejų Tautų Respublikos valdovas Zigmantas Vaza leido funduosiam Kauno benediktinių vienuolynui turėti apleistą mūrinę Šv. Mikalojaus bažnyčią, tačiau benediktinių vienuolynas tuo metu Kaune dar nefunkcionavo. Pradžiugintas šios valdovo žinios, 1622 m. A. Skorulskis suskubo supirkti Raginėje šalia Kauno ir Šv. Mikalojaus kalno sklypus, Rekučio (Vidros) palivarką, įrengti ten pusiau medinį, pusiau mūrinį vienuolyną, medinę bažnytėlę. Jo pakviestos iš Nesvyžiaus į Kauną atvyko dešimt benediktinių, tarp jų buvo seseris atlydėjusios ir atgal turėjusios sugrįžti Nesvyžiaus abatė Darata Hartmanaitė-Bransberskaitė ir Kristina Eufemija Radvilaitė. Kaune liko aštuonios vienuolės, tarp jų A. Skorulskio dukra Ona Eufemija Skorulskytė, vadovavusi vienuolynui. Taip pradėjo veikti šv. Benedikto regulos Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo vienuolynas. Oficialų fundacinį aktą A. Skorulskis surašė 1624 m. lapkričio 28 d., tuomet buvo teisiškai įforminta vienuolyno materialinė padėtis. Galiausiai 1627 m. Vilniaus vyskupas E. Valavičius liepė Kauno klebonui atiduoti vienuolėms Šv. Mikalojaus bažnyčią, ir tuo džiaugdama A. Skorulskis galėjo pakartoti savo kaip fundatoriaus valią. A. Skorulskis benediktinių nepamiršo iki pat savo mirties 1637 m., kai vienuolėms papildomai užrašė dar porą kaimų.

Šis pasakojimas rodo, kad vienuolyno kūrimasis buvo ilgas procesas, jame išsiskiria kelios svarbios datos, todėl labai sunku pasakyti, kurią būtų galima laikyti pagrindine. Tačiau pačios vienuolės, kaip rodo dokumentų registrai, labiausiai vertino ir brangino 1624 m. lapkričio 28 d. A. Skorulskio fundacinį raštą, jį laikė atskirai nuo kitų dokumentų. Manau, kad galima būtų šią datą laikyti simboliškai vienuolyno gimimo švente.

FOUNDATION OF KAUNAS BENEDICTINE ABBEY

Summary

VAIDA KAMUNTAVIČIENĖ

The article, which is based on archival sources, dwells on the circumstances of the foundation of Kaunas Benedictine abbey conducted on November 28, 1624 by Andriejus Skorulskis (Skorulski), Marshal of Kaunas powiat. The article also focuses on the relationship between the founder and his protector – the renowned patron of the Catholic Church Mikołaj Krzysztof “the Orphan” Radziwiłł (Radziwiłł Sierotka).

The research revealed that the first data regarding the intentions to fund the Benedictine abbey of the Annunciation of the Blessed Virgin Mary came from the privilege of September 27, 1621 issued by Sigismund III Vasain which the sovereign by A. Skorulskis' request allowed the foundation of Benedictine abbey in Kaunas assigning the derelict stone church of St. Nicholas for the purpose and expecting the Bishop of Vilnius E. Valavičius' consent. With the sovereigns support, in 1622 the founder purchased the land around St. Nicholas church the centre of which was Rekutis mansion in Raginė (which already in 1528 was presented by Samogitian elder Stanislovas Stanislovaitis (Stanisławowicz) to priest Baltramiejus and after his death was resold to persons unrelated to the church of St. Nicholas) and transformed it into a half-wooden half-stone abbey with a wooden church. Folwarks of Sudvoiškės and Bagdoniškės assigned to the sisters were supposed to enhance their circumstances. Shortly eight sisters relocated to Kaunas from Nesvizhfor permanent residence and A. Skorulskis' eldest daughter Ona (s. Eufemija) Skorulskytė (Skorulska) became the prioress. In his will drafted on March 10, 1623, A. Skorulskis already referred to Benedictine abbey operating in Kaunas. A. Skorulskis penned the official foundation act on November 28, 1624, thus legally executing the circumstances of the abbey. Finally, on September 15, 1627 the Bishop of Vilnius E. Valavičius instructed the parson of Kaunas Baltramiejus Češinskis (Cieszyński) to place the church of St. Nicholas at the sisters' disposal and rejoicing at the fact A. Skorulskis could re-establish his will as founder on October 20, 1627 by issuing a new document to the sisters of Kaunas in which he confirmed all his previous donations. A. Skorulskis sustained his interest in Benedictines until his death in 1637 when additionally assigned a few more hamlets to the sisters. Unfortunately, the transfer of the church of St. Nicholas and other property allocated to the abbey by means of the foundation was far from smooth and to solve the problem Ona Skorulskytė even had to turn to the Apostolic Throne for support and the litigation with the city of Kaunas regarding the dominions lasted well into the 19th century.

Despite the abovementioned troubles, the foundation was successful and the community of Kaunas Benedictines at the church of St. Nicholas after all the twists and turns of history is still alive, it has gone through numerous meaningful experiences over the 400 years of history and has been and still is influential to the citizens of Kaunas and neighbouring areas.

Gauta 2012 m. spalio mėn.

Vaida Kamuntavičienė – humanitarinių mokslų daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos katedros vedėja, profesorė. Pagrindinės tyrimų kryptys: LDK Katalikų bažnyčios istorija, mentaliteto istorija.

El. paštas: v. kamuntaviciene@hmf.vdu.lt